

ЧИННИКИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто і проаналізовано різні аспекти категорії конкурентоспроможності національної економіки, суть поняття з різних позицій та виділено характерні ознаки до його визначення. Запропоновано структурно-логічну модель підходу до чинників, що визначають формування конкурентоспроможності національної економіки.

Ключові слова: конкурентоспроможність, чинники, формування конкурентоспроможності національної економіки.

Z.V. YURYNETS

Ivan Franco Lviv national university, Lviv, Ukraine

FACTORS THAT DETERMINE FORMING OF NATIONAL ECONOMY COMPETITIVENESS

Abstract. – The article deals with the different aspects of category of national economy competitiveness. The article defines a conception of national economy competitiveness from different positions. The author studies characteristic signs to determination of national economy competitiveness. The author presents structural and logical model of factors that determine forming of national economy competitiveness. A model shows intercommunication of factors: capacity for a sale, increase of the productivity and attractiveness of country, capacity for ingenuity and innovations, adaptation to the changes.

Keywords: competitiveness, factors, forming of national economy competitiveness.

Вступ

Для забезпечення умов стійкого розвитку економіки важливу роль відіграє інтенсифікація конкурентоспроможності національної економіки. Належне вивчення питань конкурентоспроможності сприятиме формуванню та збалансованому розвитку національної економіки. Конкурентоспроможність національної економіки залежить від багатьох чинників, зокрема інвестиції в технології, наявність ресурсів, якість бізнес-середовища, структури економіки, характеру і ефективності інститутів, якості і поширеності інфраструктури. Важливим є дослідження головних чинників, які мають вплив на конкурентоспроможність національної економіки для підвищення ефективності використання наявного потенціалу економічного розвитку, зокрема виявлення перешкод на шляху зростання її конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми

Питання конкурентоспроможності розглядалися у працях багатьох науковців, зокрема В. Абрамова, Л. Балабанової, І. Брикова, В. Гайдука, М. Варченко, Ю. Іванова, О. Ковтуна, С. Клименко, Г. П'ятницької, І. Смолейчука, Н. Радченко, В. Реутова та ін.

Метою статті є аналіз конкурентоспроможності національної економіки з різних позицій, виділення характерних ознак до визначення цього поняття. Також у статті розроблено та обґрунтовано структурно-логічну модель підходу до чинників, що визначають формування конкурентоспроможності національної економіки.

Виклад основного матеріалу

Поняття «конкурентоспроможність національної економіки» має як відносне, так і суб'єктивне значення. У міру плину часу різне значення цього поняття пов'язують із окремими чинниками конкурентоспроможності країни і на різних рівнях її розвитку. Трактуювання конкурентоспроможності національної економіки зарубіжними авторами наведено у таблиці 1.

Концепція конкурентоспроможності національної економіки позбавлена міцного аналітичного фундаменту, що ускладнює однозначність її інтерпретування. Дискусійними залишаються: принцип «галузевого агрегування» рівнів конкурентоспроможності, тобто визначення співставності між країною, що займає лідируюче місце в рейтингу конкурентоспроможності та її лідерством у всіх галузях економіки; визначення переліку ключових галузей, що визначають лідерство країни (наприклад, ключові високотехнологічні галузі тощо); виділення критеріїв, за якими варто виокремлювати «ключові» галузі, реалістично очікувати, що держава спроможна одночасно підтримувати лідерство у всіх цих галузях, враховуючи обмеженість господарських ресурсів та вигоди міжнародного поділу праці. Отримані відповіді на ці питання сприяють виробленню напрямів підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

У сучасних умовах формування конкурентоспроможності відбувається завдяки конфліктним стосункам і стосункам співпраці, що набувають різної форми: від утворення інтеграційних об'єднань до формування коаліцій, альянсів та інших форм «виняткових стосунків» між суб'єктами ринку. Такі стосунки відносять зазвичай до нових ринкових структур, відмінності яких проявляються як організаційно, так і через підтримку стосунків співпраці, розуміння крос-культурних принципів ведення бізнесу, довіри, етнічну

лояльність тощо. Спільне використання потенціалу та накопичених компетенцій, розподіл витрат і ризиків, вибудовування загальної архітектури для реалізації окремих елементів ринкової пропозиції дає змогу підприємствам формувати такий рівень конкурентоспроможності, який буде не доступним для інших діючих суб'єктів господарювання.

Таблиця 1

Трактування поняття «конкурентоспроможність національної економіки» [2, 9]

Автор	Конкурентоспроможність національної економіки
Президентська Комісія у справах конкурентоспроможності американської промисловості (1985 р.)	стан економіки, коли країна може в умовах вільного і чесного ринку виробляти товари і послуги, які співвідносяться з вимогами міжнародного ринку, водночас збереже або підвищить реальні доходи своїх громадян
World Competitiveness Report (1994 р.)	результат перетворення ресурсів країни, як існуючих (наприклад, природні ресурси), так і створених (наприклад, інфраструктура, людський капітал) завдяки виробничим процесам у економічній результаті, які потім перевіряються засобами конкуренції на міжнародних ринках
OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) (1996 р.)	здатність компаній, галузей, регіонів, націй і наднаціональних просторів створювати порівняно високий рівень доходів і заробітної плати, залишаючись відкритими для міжнародної конкуренції
World Competitiveness Yearbook (2003 р.)	простір економічних знань, який аналізує факти і політику, формуючу здатність країни до створення і збереження оточення, що сприяє творенню більшої цінності для підприємства, більшого добробуту для мешканців
World Economic forum (2009 р.)	набір інститутів, політики, чинників, які визначають рівень продуктивності факторів виробництва в країні. Ключовим є вплив на економічну динаміку в перспективі, що забезпечує економіці захист від небажаних наслідків економічних коливань

У процесі розгляду конкурентоспроможності національної економіки сформовано альтернативний підхід, що розглядає конкурентоспроможність як узагальнений показник, який визначає темп економічного зростання в певних країнах [7]. Такий підхід вирішує питання галузевого агрегування під час визначення рівня конкурентоспроможності, надає можливість для використання статистичних даних й експертних оцінок у разі побудови рейтингу конкурентоспроможності країни. Водночас відкритими залишаються інші питання: наскільки правомірно використовувати різні чинники (відкритість економіки, рівень розвитку інфраструктури тощо) для визначення рівня конкурентоспроможності, оскільки відома їх залежність від досягнутих темпів економічного зростання, штучного перенесення термінології, яка співвідноситься з поняттям конкурентоспроможності, у невідому їй сферу.

Провідні американські учені Д.Долар та Е.Вульф вважають, що конкурентоспроможною є країна, яка поєднує досягнення успіху в міжнародній торгівлі на базі високої технології і продуктивності з високими доходами та заробітною платою [4]. М.Данн підкреслює, що конкурентоспроможність варто трактувати як гнучкість, з якою національна економіка спроможна передбачати структурні зміни і адаптуватися до них. На його думку, найважливішою властивістю конкурентоспроможності є її зміна у часі [5].

Для характеристики конкурентоспроможності використовується поняття порівняльних витрат (Д. Рікардо), порівняльних переваг (Є. Хекшер, Б. Олін), конкурентних переваг, чинників управління та продуктивності використання ресурсів (М. Портер), конкурентного статусу фірми (І. Ансофф).

Отже, особливістю поняття конкурентоспроможність є здатність інтеграції усіх аспектів, що дотичні до процесу формування національних цілей.

Конкурентоспроможність варто розглядати у ракурсі комплексу національних інтересів країни, що націлюють складові соціальної, екологічної, економічної та політичної системи на швидке зростання і розвиток держави під час завоювання лідируючих позицій.

Загалом конкурентоспроможність національної економіки необхідно розуміти, як спроможність країни до зростання у глобальному суперництві та співпраці в економічній, соціальній, екологічній, політичній, зокрема інноваційній сфері діяльності.

Варто виокремити такі наукові школи, що продовжують вивчення питань конкурентоспроможності [1]: науковці США, Гарвардської школи бізнесу (представники М. Портер, М. Энрайт, А. Чандлер, Дж. Макаргур) провели дослідження оцінки конкурентоспроможності товарів, організацій, галузей, виділили й оцінили чинники формування конкурентних переваг, ключові чинники успіху, зробили вагомий внесок у розвиток стратегічного управління підприємствами в умовах конкуренції та вирішенні питань регулювання конкуренції на рівні галузей; науковці Японії (представники Х. Кобоясі, Х. Такеучі, Ногучі, М. Цучія) проводять дослідження у напрямі нецінової конкуренції, спільного творення цінності з конкурентами та

просування товарів і послуг, співпраці й взаємодії виробників для захоплення нових ринків збуту продукції; науковці Європи (представники країн Німеччини, Швеції, Швейцарії, Данії, Італії, Австрії) працюють над питаннями створення конкурентної поведінки організацій та конкуренції в глобальному, міжнародному масштабі.

Необхідно виділити такі головні концепції конкурентоспроможності національної економіки:

- здатність країни продавати, підвищувати продуктивність, пристосовуватись до змін і впроваджувати інновації, залучати інвестиції та людський капітал;
- можливість продавати (експортувати), приваблювати ресурси, пристосовуватися до змін зовнішнього середовища і отримувати дохід (заробляти). На основі цих чинників вибудовується ієрархія конкурентоспроможності, в основі якої лежать три перші вказані чинники, а перехід до четвертої стадії конкурентоспроможності відбувається завдяки накопиченню знань;
- відповідність тьом умовам: продається (експортується) достатній обсяг товарів і послуг; акумульований прибуток від використання факторів виробництва, що найменше виправдовує вкладені кошти і відповідає нормі рентабельності в країнах зі схожим рівнем економічного розвитку; громадяни задоволені макроекономічними умовами.

Провівши аналіз концепцій конкурентоспроможності національної економіки, можна відобразити структурно-логічну модель підходу до чинників, що визначають формування конкурентоспроможності національної економіки, яку наведено на рисунку 1.

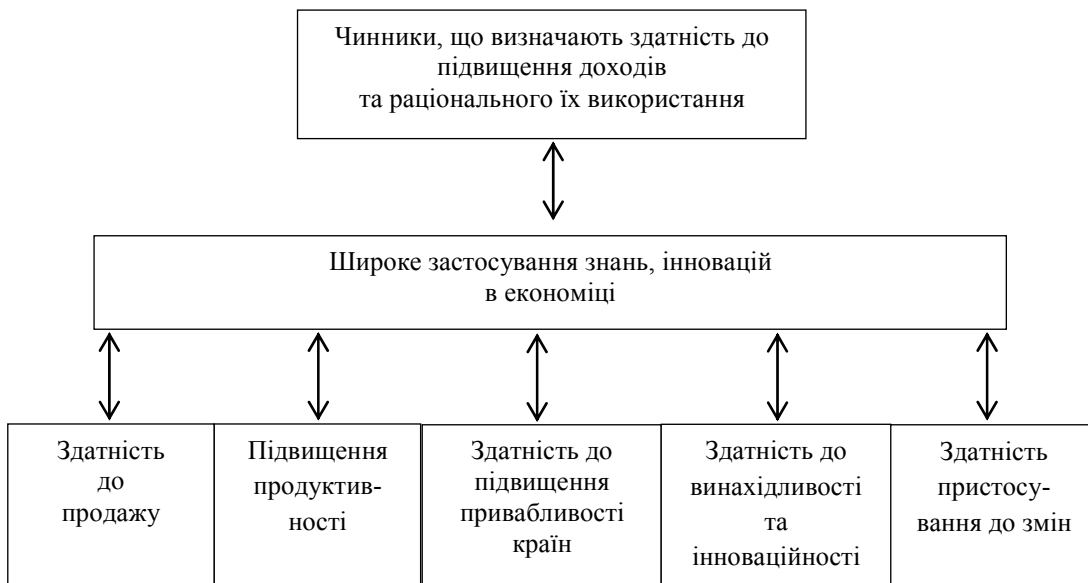

Рис. 1. Структурно-логічна модель підходу до чинників, що визначають формування конкурентоспроможності національної економіки*

*розроблено на основі [4, 8, 9]

Здатність продавати проявляється у тому, що країна стає більш конкурентоспроможною, якщо у випадку цінових, якісних чинників тощо її спроможність до продажу на місцевих або зарубіжних ринках покращується. конкурентоспроможність ототожнюється з продуктивністю, концентрують увагу на дослідженні результатів функціонування національної економіки. Концепція підвищення продуктивності країни акцентує увагу на тому, що ступінь конкурентоспроможності залежить від рівня ВВП (чи його приросту) на душу населення, а отже, призводить до отримання більшого прибутку і вищого рівня життя у суспільстві.

Підсилення конкурентних позицій у сферах економіки можливе за умов суттєвого збільшення інвестиційних можливостей, здатності генерувати чи привертати господарську діяльність, накопичувати інноваційний потенціал.

Найважливіший вплив на конкурентоспроможність має здатність швидкого пристосування до змін. Збільшення ступеня дієвості прилаштування національної економіки до впливу різного типу змін як внутрішніх, так і зовнішніх (наприклад, зміни на ринку праці, розмірів і структури світового попиту) необхідне для отримання у результаті вищого рівня національного доходу, а також раціонального його витрачання в суспільно-економічній сфері.

Швидке зростання темпів інтелектуалізації економіки, підвищення ролі знань, як одного із важливих ресурсів, зумовило виникнення поняття «інноваційна конкурентоспроможність», «інтелектуальна конкурентоспроможність». Виникнення і підтримання цих дефініцій свідчить про активне зростання ролі інновацій, знань та інформації [3]. Зміна технологій і розроблення різних видів інновацій стали новою парадигмою конкурентоспроможності, яка потребує від підприємств спроможності якнайшвидшої реалізації інновацій. А конкурентні переваги в сучасних умовах почали формуватись одночасно з розвитком процесів інтелектуалізації праці, інформатизації життя суспільства.

Висновки

Впродовж багатьох років учені намагалися віднайти, зрозуміти чинники, що пов'язані з процесами економічного зростання в державі. На підґрунті проведеного аналізу, враховуючи передовий зарубіжний досвід, сформовано структурно-логічну модель підходу до чинників, що визначають формування конкурентоспроможності національної економіки, що включає здатність до продажу, підвищення продуктивності та привабливості країни, здатність до винахідливості та інноваційності й пристосування до змін. Врахування висвітлених у дослідженні головних чинників, які мають вплив на конкурентоспроможність економіки, поєднання усіх елементів сприятиме підвищенню ефективності використання наявного потенціалу економічного розвитку України, дасть змогу виявляти перешкоди на шляху зростання її конкурентоспроможності.

Література

1. Управління конкурентоспроможністю [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.proces.biz/MS/Book/LightBook/index.html>
2. Конкурентоспроможність національної економіки: тенденції, перспективи, соціальні орієнтири : монографія / [А. Гришук, Н. Данилевич, О. Макара та ін.] ; за наук. ред. З. Юринця. – Луцьк : Вежа-Друк, 2012. – 292 с.
3. Юринець З.В. Інноваційна стратегія розвитку переробних підприємств України: монографія / З.В. Юринець, Б.М. Максимів. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 203 с.
4. Berger T. “Concepts of National Competitiveness”, *Journal of International Business and Economy*, Vol.9, No.1, 2008 pp. 91–111.
5. Cooper R.G. *Winningatnew products. Accelerating the process from ideatolaunch*, Cambridge (MA): Perseus Publishing, 2001
6. Dunn M. “The Economic of Modern Manufacturing: Technology, Strategy and Organization”, *American Economic Review*, No.80, 1990 pp. 511–528
7. McCurdy D. *American Leadership in the Information Age* / D. McCurdy // P.J. De Souza (ed.). *Economic Stratesv and National Security*. – Boulder: Westview Press. – 2000. – P.41–68.
8. Trabold H. “European Economic Integration and the Export Behavior of Firms”, *DIW Berlin, Discussion Paper*, No.117, 1995 pp. 45–52.
9. World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2009–2010*. World Economic Forum, Geneva, Switzerland, 2009.

References

1. Upravlinnya konkurentospromozhnisty [Elektronnyj resurs] – rezhym dostupu <http://www.proces.biz/MS/Book/LightBook/index.html>
2. Konkurentospromozhnist' natsionalnoi ekonomiky: tendentsii, perspektyvy, socialni oriyentyry [Tekst]: monografiya / [A. Gryshchuk, N. Danylevych, O. Makara, S. Urba, Z. Yurynets]; za nauk. red. Z. Yurynets. – Lutsk: Vezha-Druk, 2012. – 292 s.
3. Yurynets Z.V. Innovatsiyna strategiia rozvytku pererobnykh pidpryyemstv Ukrainy: monografiya / Z.V. Yurynets, B.M. Maksymiv. – Lviv: LNU im. Ivana Franka, 2011. – 203 s.
4. Berger T. “Concepts of National Competitiveness”, *Journal of International Business and Economy*, Vol.9, No.1, 2008 pp. 91-111.
5. Cooper R.G. *Winningatnew products. Accelerating the process from ideatolaunch*, Cambridge (MA): Perseus Publishing, 2001
6. Dunn M. “The Economic of Modern Manufacturing: Technology, Strategy and Organization”, *American Economic Review*, No.80, 1990 pp. 511-528
7. McCurdy D. *American Leadership in the Information Age* / D. McCurdy // P.J. De Souza (ed.). *Economic Stratesv and National Security*. – Boulder: Westview Press. – 2000. – P.41-68.
8. Trabold H. “European Economic Integration and the Export Behavior of Firms”, *DIW Berlin, Discussion Paper*, No.117, 1995 pp. 45-52.
9. World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2009–2010*. World Economic Forum, Geneva, Switzerland, 2009

Рецензія/Peer review : 26.6.2013 р. Надрукована/Printed : 13.8.2013 р.
Рецензент: д.е.н., професор кафедри менеджменту ЛНУ імені Івана Франка Хоронжий А.Г.